

Nr 145.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till utbildningskurser för hushållerskor i skogsarbetarförläggningar; given Stockholms slott den 19 februari 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 19 februari 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

Kungl. Maj:t har förut denna dag på min föredragning beslutat till riksdagen avlåta proposition med förslag till ny skogshärbärgeslag m. m. Jag framhöll därvid, att jag i annat sammanhang ämnade till prövning upptaga väckt förslag om anvisande av medel till kurser för utbildning av hushållerskor vid

gemensamma skogsarbetarhushåll. Jag ber nu att få återkomma till denna fråga.

Redan i en den 10 november 1933 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse med utredning och förslag rörande förbättrande av skogs- och flottningsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden framhöll *socialstyrelsen*, att det för skogsarbetarnas livsföring vore av största betydelse att gemensamma skogsarbetarhushåll komme till stånd på alla arbetsplatser, där dylika hushåll ansåges lämpliga. För att realisera detta önskemål erfordrades emellertid icke blott ändamålsenliga bostäder utan jämväl tillgång till lämpliga och kunniga hushållerskor. På grund därav föreslog styrelsen bland annat, att kortare hushållskurser borde anordnas för personer, som hade för avsikt att taga anställning som hushållerskor eller kockar vid gemensamma skogsarbetarhushåll. Behovet av dylika kurser vitsordades av *medicinalstyrelsen* i utlåtande den 25 november 1933 rörande de dietiska och hygieniska förhållandenas inverkan på skogsarbetarnas hälsotillstånd (S. O. U. 1933: 38).

Vid 1935 års riksdag upptogs frågan till behandling i en inom andra kammaren av herr E. Ericsson i Sörsjön m. fl. väckt motion, nr 87. Däri erinrades bland annat, att någon annan åtgärd från det allmännas sida icke vidtagits till förbättrande av mathållningen i skogarna än att åt skogs- och flottledsinspektören uppdragits att bedriva propaganda för gemensam mathållning, en verksamhet som utan tvivel varit nyttig i det hänseendet, att den bidragit att väcka skogsarbetarnas intresse för de fördelar, som den gemensamma mathållningen erbjöde. En nödvändig förutsättning för ett fruktbringande resultat av denna verksamhet vore emellertid, att tillgång funnes till kvalificerade hushållerskor å arbetsplatserna. Utbildning av hushållerskor för kooperativa matlag borde därför genom bidrag från staten anordnas i form av särskilda hushållskurser på olika platser inom skogsbygdsområdena. Dessa kurser borde enligt motionärernas förmenande göras avgiftsfria för deltagarna för att ingen på grund av ekonomiska skäl skulle vara förhindrad delta. För anordnande av dylika kurser hemställdes, att för budgetåret 1935/1936 måtte anvisas ett anslag av 25,000 kronor.

I utlåtande, nr 112, över denna motion vitsordade statsutskottet, att frågan om skogsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden vore värd allt beaktande. I insikt härom hade riksdagen ock år 1929 hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning i nämnda hänseende, vilken sedermera verkställdes av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen. Såsom i motionen framhållits, hade tillika propaganda för det nya mathållningssystemet bedrivits av skogs- och flottledsinspektören genom föredrag samt spridande av lämpliga skrifter och broschyrer. Då förevarande fråga vore föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet och då utskottet förutsatte, att jämväl möjligheten att anordna kursverksamhet för utbildning av hushållerskor komme att av Kungl. Maj:t vederbörligen beaktas, hade utskottet ansett sig icke utan att föregripa den pågående utredningen kunna tillstyrka anvisande av medel för sagda kursverksamhet under nämnda budgetår.

I enlighet med statsutskottets förslag lämnades motionen av riksdagen utan bifall.

Sedermera förklarade Kungl. Maj:t, genom beslut den 20 september 1935, socialstyrelsens och medicinalstyrelsens förberörda skrivelser icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I skrivelse den 28 oktober 1936, vilken ligger till grund för Kungl. Maj:ts förenämnda proposition med förslag till skogshärbärgeslag m. m., har *socialstyrelsen* återupptagit ifrågakvarande spörsmål till behandling. Styrelsen betonar därvid bland annat, att kurser av det slag, varom här är fråga, synas kunna få stor betydelse ej blott för förbättrande av mathållningen utan jämväl för skogsarbetarhushållens ekonomi. Som skäl för riktigheten av denna uppfattning åberopar styrelsen erfarenheterna från fyra kurser, vilka under medverkan av skogs- och flottledsinspektören hållits i Kopparbergs och Gävleborgs län under åren 1933, 1934 och 1935. Styrelsen anser sig därför böra ånyo framhålla önskvärdheten av att, i mån av behov, lämpliga personer beredas möjlighet att förvärva insikter i vad mathållningen kräver under de säregna förhållanden, som äro rådande på arbetsplatserna i skogarna.

Nu ifrågasatta utbildning bör enligt styrelsen pågå under 15 dagar samt anordnas efter följande kursplan:

Ämne:	Antal undervisningstimmar:
1) Hushållsgöromål	60
2) Födoämnes- och näringslära	20
3) Kocklagets ekonomi	5
4) Första förband och elementär sjukvård	20
Summa timmar	105

I ämnet »hushållsgöromål» skulle ingå matlagning, bakning av matbröd samt tillvaratagning av slakt. »Födoämnes- och näringslära» skulle omfatta kunskap om de vanligaste födoämnen, deras näringsvärde och pris, varukänedom, inköp och förvaring av födoämnen ävensom matsedlar och recept. Ämnet under 4) skulle avse att bibringa elementär kunskap angående omhändertagande av skadade, förbandsläggning, hygien samt de vanligaste sjukdomarna, främst förkylningssjukdomar.

Kurserna skulle hållas i därför lämpliga skogshärbärgen för att utbildningen skulle kunna äga rum under förhållanden liknande dem, under vilka deltagarna framdeles komme att arbeta. Synnerligen önskvärt vore enligt styrelsens åsikt även, om, såsom skett vid de hittills hållna kurserna, kursdeltagarna kunde få hushålla för verkliga skogsarbetarhushåll, varigenom utbildningen bleve mera verklighetsbetonad och eleverna finge tillfälle att tillaga de betydande matkvantiteter, som konsumerades i ett sådant hushåll. Lämpliga lärarinnor syntes kunna erhållas från Brogårds lantbruksskolan.

Kostnaden för en kurs för 15 elever beräknas till 1,100 kronor enligt följande specifikation:

	Kronor
Arvoden till föreståndarinna samt kursledarinna i förbandsvård och elementär sjukvård	260
Resersättning till dessa	100
Kost för 15 elever och 2 lärarinnor	275
Resekostnad för 15 elever (cirka 15 kronor per person)	225

	Kronor
FörbandsmaterieU för undervisning i förbandsläggnin g och enklare sjukvård	10
Fotogen och rengöringsmedel	15
Köksinventarier, servis och handdukar	175
Diverse utgifter (annonser m. m.)	40
	Summa kronor 1,100

Sedan ett antal uppsättningar av inventarier m. m. anskaffats, kunna dessa användas vid ett flertal kurser, varigenom medelkostnaden per kurs — under förutsättning av 15 elever — framdeles kommer att bliva något lägre än ovan beräknade belopp.

Hushållskurs enbart beräknas kosta cirka 950 kronor. Övriga 150 kronor beräknas för med hushållskursen kombinerad kurs i förbandsläggnin g och enklare sjukvård och avse dels kostnad för dylik av svenska röda korset anordnad kurs, dels kostnader för kursledarinnans resor och vivre samt vivre för eleverna under 3 dagar. Då styrelsen anser det vara av den allra största betydelse för olycksfallsskadevärden å arbetsplatserna i skogarna, att de hushållerskor, som finnas till hands i härbärgena, äro kompetenta att handhava jämväl denna uppgift liksom värden av förbandslådorna, betonar styrelsen önskvärdheten av att dylika kurser ingå i utbildningen av hushållerskor (kockar) för gemensamma skogsarbetarhushåll.

Rörande s ä t t e t för kostnadernas bestridande yttrar styrelsen i huvudsak följande.

Under arbetet med förevarande utredning hade styrelsen satt sig i förbindelse med skolöverstyrelsen för att utröna, om genom dess medverkan bidrag till matlagningskurser av här ifrågavarande slag kunde påräknas. Därvid hade meddelats att, då dessa kurser kunde betraktas såsom yrkesutbildningskurser, statsbidrag kunde påräknas enligt för dylik undervisning fastställda grunder — två tredjedelar av arvode till lärarinnor samt en tredjedel av kostnader för den för undervisningen erforderliga utrustningen. För åtnjutande av statsbidrag till yrkesskoleundervisning måste emellertid åtskilliga föreskrifter iakttagas, som sannolikt komme att medföra svårigheter för erhållande av dylikt bidrag till nu ifrågavarande hushållerskekurser. Bland annat måste kurs i så fall formellt anordnas av landsting eller annan kommunal myndighet, som genom lagakraftvunnet beslut skulle hava åtagit sig ansvaret för erforderliga kostnader för avlöning till kursledarinnan samt för lokal och materieU. Vidare skulle av stadsfullmäktige eller däremot svarande myndighet utses en yrkesskolstyrelse av fyra till åtta ledamöter jämte rektor, vilken skulle förordnas av skolöverstyrelsen. Vid förfrågan hos skolöverstyrelsen hade meddelats, att sådana yrkesskolstyrelser i allmänhet ej funnes inom de län och kommuner, där nu ifrågavarande kurser vore avsedda att hållas. Ett reglemente med undervisningsplan för kursen skulle jämväl upprättas och fastställas av överstyrelsen, hos vilken även lärarinna måste söka behörighet att meddela här ifrågavarande undervisning. Inspektor, som hade att attestera ansökan om statsbidrag m. m., skulle utses av skolöverstyrelsen. Innan undervisningsmaterieU finge inköpas, skulle ock förteckning däröver inlämnas till och godkännas av överstyrelsen m. m. Vid övervägande av frågan, huru kostnaderna för dessa kurser skulle bestridas, hade styrelsen därför kommit till den uppfattningen, att denna kursverksamhet, åtminstone

till en början, borde helt bekostas med statsmedel. Bidrag från arbetsgivarna förutsattes dock utgå på sådant sätt, att de kostnadsfritt tillhandahölle för kursernas hållande och deltagarnas inkvartering erforderliga lokaler. Det hade nämligen från flera håll framhållits, att de personer, som beräknades komma att delta i dessa kurser, i regel befunno sig i sådana ekonomiska omständigheter, att en förutsättning för deras deltagande vore, att kurserna vore helt avgiftsfria.

Styrelsen meddelar till sist, att skogs- och flottledsinspektören hos domänstyrelsen, ett antal trävarubolag samt svenska skogs- och flottningsarbetarförbundet anhållit om uttalande, om och i vad mån samt inom vilka trakter kurser av här ifrågavarande slag ansåges av behovet påkallade inom den närmaste framtiden. Av de inkomna svaren framgick, att önskemål framställdes om anordnande redan första året av 19 dylika kurser, därav inom Norrbottens län 9, Västerbottens län 3, Västernorrlands län 3, Jämtlands län 2 och Gävleborgs län 2. Det vore emellertid förenat med svårigheter att under ett år medhinna så många kurser under den tid, som ansåges lämpligast för desamma (september—november). Styrelsen hemställer därför, att medel för anordnande under nästa budgetår av 10 dylika kurser eller 11,000 kronor ställas till styrelsens förfogande. Arbetsgivarnas bidrag till denna kursverksamhet förutsattes därvid utgå på det sätt, att arbetsgivarna kostnadsfritt upplåta lokaler för kursernas hållande och deltagarnas inkvartering.

Vid den *remissbehandling*, som socialstyrelsens skrivelse av den 28 oktober 1936 undergått, hava endast skolöverstyrelsen och statskontoret närmare berört ifrågavarande spörsmål.

Skolöverstyrelsen vitsordar behovet av dylika kurser och finner för sin del socialstyrelsens förslag i stort sett välbetänkt. Beträffande de olika detaljerna anför styrelsen bland annat:

Den för de planerade kurserna föreslagna tiden, 15 dagar med cirka sju undervisningstimmar om dagen, synes skolöverstyrelsen väl kort. Enda möjligheten för att en kurs av ifrågavarande slag och längd skall kunna giva tillfredsställande resultat är, att eleverna vid inträde i kursen äga tillräcklig erfarenhet av hushållsarbete och även nått en viss mognad. Då arbetet för hushållerskan (kocken) i ett skogsarbetarhushåll kräver goda kropps krafter, är det även på grund därav av vikt, att ej för unga elever antagas. Överstyrelsen skulle därför som inträdesfordringar till kurserna för hushållerskor (kockar) vid skogsarbetarhushåll vilja föreslå, att sökanden skall hava fyllt 20 år, vara frisk och stark samt hava minst 2 års praktik i husligt arbete.

Som föreståndarinnor för utbildningskurserna torde lantlänsläroverstyrelsen med sin kännedom om lantlivets förhållanden likasom skolköksläroverstyrelsen med rik praktisk erfarenhet lämpa sig väl. Med tanke på de säregna förhållanden, som råda i skogsarbetarnas härbärgen, finner överstyrelsen det emellertid vara önskvärt, att omnämnda föreståndarinnor sättas i tillfälle att delta i en kortare för ändamålet avsedd instruktionskurs.

Vad kostnadsberäkningen beträffar, synes posten för köksinventarier, servis och handdukar med 175 kronor per kurs tagen i underkant för en första kurs. För efterföljande kurser kan, som socialstyrelsen också framhåller, denna post däremot givetvis nedbringas. För övrigt synes den per kurs beräknade kostnaden skälig.

Rörande sättet för kostnadernas bestridande instämmer skolöverstyrelsen med socialstyrelsen och yttrar därvid i huvudsak följande.

Till kurser för hushållerskor (koekar) vid gemensamma skogsarbetarhushåll skulle givetvis statsunderstöd kunna påräknas enligt de grunder, som gälla för utbekommande av dylikt understöd till kommunala anstalter för yrkesundervisning. Det innehåll och den form, som avses vara gällande för här ifrågasvarande kurser, synas giva vid handen, att dessa böra ansluta sig till övriga kurser och skolor för yrkesundervisning. Under sådana förhållanden skulle överstyrelsen också kunna finna det naturligt, att understödet till de berörda kurserna utginge i vanlig ordning på sätt ovan angivits. Det särskilda understödsbehov — motsvarande elevernas kost- och resekostnad — som i förslaget ifrågasatts, är emellertid av det slag, att det knappast skulle kunna tillgodoses på nyss antydd understödsväg. Då överstyrelsen ej har något att invända mot understöd även till nämnda ändamål, finner sig överstyrelsen böra föreslå, att understödet utgår från anslagsmedel under femte huvudtiteln.

Statskontoret åter anser, att frågans ordnande i första hand bör ankomma å det enskilda initiativet, och förordar ytterligare övervägande. Statskontoret yttrar:

Statskontoret erkänner till fullo värdet av att kunniga hushållerskor stå till förfogande för skötseln av de gemensamma skogsarbetarhushållen. Där emot kan ämbetsverket — bland annat med hänsyn till konsekvenserna för andra likartade fall — knappast finna det rimligt, att staten här skulle träda in på sådant sätt, att statsverket ensamt skulle åtaga sig kostnaderna för utbildningen av dylika hushållerskor. Enligt ämbetsverkets uppfattning bör — såsom ock 1929 års riksdag framhöll — frågans ordnande i första hand ankomma på det enskilda initiativet. Därvid synes staten dock kunna lämna en begränsad ekonomisk medverkan.

Statskontoret vill i detta sammanhang framhålla önskvärdheten av att den utbildningsverksamhet, varom här är fråga, förlägges till de statsunderstödda inrättningar av olika slag, såsom yrkesskolor eller lanthushållsskolor, vilka meddela undervisning i matlagning och övriga hushållsgöromål, och att statens medverkan alltså kommer att lämnas under de former, som för statens bidrag i dylika fall förekomma. Det må erinras, att socialstyrelsen år 1933 var inne på denna tanke. Styrelsen uttalade nämligen då, bland annat, att man vore berättigad antaga, att det skulle bliva till stort gagn, om man vid lanthushållsskolorna kunde bereda därför hågade kvinnor tillfälle att förvärva insikter i vad hushållningen under de säregna skogsarbetsförhållandena krävde. Jämväl i nu föreliggande utredning har denna fråga varit föremål för övervägande, dock endast i vad angår utbildningens anknytande till de yrkesutbildningskurser, som med bidrag av statsmedel anordnas av landsting eller kommuner. Socialstyrelsen har dock icke framlagt något förslag i sådant avseende.

Under återopande av vad sålunda anförts får statskontoret uttala, att ämbetsverket finner ifrågasvarande spörsmål böra göras till föremål för ytterligare övervägande, innan slutlig ställning tages till detsamma.

Departements-
chefen.

Betydelsen, socialt och ekonomiskt, därav att skogsarbetarna under avverkningstiden anordna gemensamma hushåll har starkt understrukits av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, och särskilda bestämmelser, ägnade att främja en utveckling i sådan riktning, hava influtit i det lagförslag, som Kungl. Maj:t nyss beslutat förelägga riksdagen. Emellertid vitsordas det, att praktiska svårigheter möta därutinnan, att utbildad personal saknas för hushållsarbetets skötande. Socialstyrelsen har för att undanröja dessa före-

slagit, att speciella utbildningskurser inom de ifrågavarande landsdelarna skulle komma till stånd med anslag av statsmedel.

För min del finner jag sagda ändamål i hög grad behjärtansvärt. Jag har visserligen icke kunnat undgå att hysa viss tvekan rörande lämpligheten att tillgodose denna utbildning i annan ordning än den normala, under yrkesbildningen hörande. Då emellertid socialstyrelsen erinrat, att sagda utbildningsverksamhet svårligen låter sig inordnas under eljest stadgade former och skolöverstyrelsen tillika vitsordat, att så vore fallet, har jag ansett mig böra lämna betänkligheterna å sido. Jag förordar alltså, att i försöksyfte sådan utbildning i den av socialstyrelsen angivna begränsade omfattningen kommer till stånd under nästa budgetår. Mot den av styrelsen framlagda kostnadsberäkningen, vilken i huvudsak godtagits av skolöverstyrelsen, har jag ingen erinran att göra. Jag förutsätter emellertid, att kommuner, domänstyrelsen och enskilda medverka i enlighet med planen. Rörande villkoren för bidrags utgående torde närmare bestämmelser böra meddelas av Kungl. Maj:t.

För budgetåret 1937/1938 beräknas anslagsbehovet utgöra 11,000 kronor, motsvarande kostnaden för tio kurser. Ett särskilt reservationsanslag å sagda belopp synes mig böra äskas hos riksdagen.

Medel för ifrågavarande ändamål finnas icke beräknade å riksstatsförslaget för budgetåret 1937/1938. Chefen för finansdepartementet torde senare få anmäla frågan om sättet för täckande av det nu äskade anslaget.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att *Till utbildningskurser för hushållerskor i skogsarbetarförläggningar* för budgetåret 1937/1938 å femte huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 11,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Viking Nilsson.
